

ks. dr hab. Jarosław P. Woźniak
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Wydział Teologii
Instytut Nauk Teologicznych
Katedra Współczesnych Form Przekazu Wiary
Al. Raławickie 14
20-950 Lublin

Recenzja

rozprawy doktorskiej Pana mgra Mariusza Surowca pt. *Uzależnienie od mediów społecznościowych a depresja wśród młodzieży na przykładzie podkarpackich licealistów*, napisanej pod kierunkiem p. dra hab. Marcina Szewczyka, prof. WSiLiZ w Wyższej Szkole Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie. Rzeszów 2020, ss. 262.

„Osiągnąwszy wiek lat czternastu, piętnastu i osiemnastu, moje dwie córki i syn nie używają mediów. Oni je zamieszkują. Dokładnie tak jak ryby zamieszkują staw. Z wdziękiem. Bez emocji. I z kompletnym brakiem świadomości czy ciekawości tego, jak się tam znaleźli.” Zacytowany fragment książki pt. *E-migranci* napisanej przez dziennikarkę Susan Maushart, chyba najlepiej oddaje to, co możemy obserwować wśród młodzieży na całym świecie w odniesieniu do mediów społecznościowych. Oni „je zamieszkują”. Wirtualna rzeczywistość stała się dla wielu młodych światem realnym, światem, w którym komunikują się z innymi, nawiązują przyjaźnie, szukają rozrywki, wreszcie – zdobywają wiedzę. Wydaje się, że każdy z nich mógłby wyliczyć wiele zalet czy korzyści, jakie media społecznościowe przynoszą człowiekowi, kompletnie jednak pomijając lub przemilczając wielorakie zagrożenia. Nie licząc badaczy, tylko nieliczni spośród użytkowników sieci w pełni zdają sobie sprawę z realnych zagrożeń. *Fake news*, hejt, cyberprzemoc itp. to zjawiska najczęściej spotykane, a w związku tym najlepiej znane i najbardziej nośne medialnie. Natomiast znacznie mniej uwagi poświęca się choćby uzależnieniu od Internetu czy w sposób

szczególny uzależnieniu od mediów społecznościowych, a przecież problem istnieje i z pewnością wraz z rozwojem sieci będzie się pogłębiał.

1. Problematyka i układ rozprawy

Zagadnienie uzależnienia od mediów społecznościowych i powiązanej z nim depresji wśród młodzieży, które podjął w swej rozprawie Pan mgr Mariusz Surowiec, jest niezwykle istotne w kontekście dynamicznie rozwijających się mediów społecznościowych. Dokładne opisanie zjawiska uzależnienia i uświadomienie jego powiązań z depresją występującą wśród młodzieży pozwala na lepsze zdiagnozowanie problemu. Badania, które przeprowadził Doktorant, dotyczą młodzieży ostatnich klas licealnych województwa podkarpackiego. Próba badawcza jest niezwykle interesująca ze względu na to, że młodzież w tym przedziale wiekowym z reguły świetnie posługuje się nie tylko Internetem, ale też doskonale funkcjonuje w mediach społecznościowych. Nieograniczone i bezkrytyczne korzystanie z nich może prowadzić młodego człowieka do tworzenia w oparciu o nie nierealnej wizji świata, ludzi i ich zachowań, a w skrajnych wypadkach do uzależnienia od mediów społecznościowych. Ponieważ badana młodzież po skończonej edukacji na poziomie licealnym wkroczy w dorosłe życie, siłą rzeczy pojawiają się pytania: z jakim bagażem doświadczeń związanych z mediami i z jaką wiedzą o świecie w ten świat wejdą? Dlatego tak ważne jest w oparciu o wyniki konkretnych badań poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, czy istnieje rzeczywisty problem uzależnienia od mediów społecznościowych, a jeśli tak, to jakie zachodzą korelacje między nim a depresją występującą u młodzieży w tym przedziale wiekowym. Z pewnością takie spojrzenie będzie przydatne dla wszystkich pedagogów, psychologów, psychoterapeutów, psychiatrów oraz duszpasterzy, którzy na co dzień pracują z młodzieżą.

Praca składa się z pięciu rozdziałów podzielonych na paragrafy i podpunkty oraz wstępu, zakończenia, bibliografii, spisu tabel, rysunków, schematów i wykresów oraz końcowego streszczenia.

Pierwszy rozdział (s. 12-57), przybliży istotę mediów społecznościowych i rolę, jaką odgrywają współcześnie. Z kolejnych paragrafów dowiadujemy się, co wchodzi w ich zakres, jaka była ich historia oraz jakie funkcje spełniają. Następnie Doktorant

przedstawia pięć wybranych mediów społecznościowych, dokonując ich charakterystyki. Natomiast dwa ostatnie paragrafy tego rozdziału są poświęcone użytkownikom mediów społecznościowych oraz motywom, którymi kierują się, korzystając z nich. Podjęta problematyka oraz jej układ sprawiają, że ten rozdział staje się ważnym elementem wprowadzającym do tematu głównego rozprawy.

W rozdziale drugim (s. 58-100) Doktorant na podstawie opublikowanych badań z kilku ostatnich lat pokazuje, jaką rolę odgrywają media społecznościowe w życiu młodzieży. Czas spędzany w mediach, pozytywne przejawy korzystania z nich, zagrożenia płynące z korzystania oraz uzależnienie od mediów społecznościowych to cztery kluczowe elementy, które znajdują omówienie w poszczególnych paragrafach tego rozdziału.

Kolejny rozdział (s. 101-132) został w całości poświęcony problemowi występowania depresji wśród młodzieży. Tej części rozprawy w paragrafie pierwszym omówione zostały definicja i epidemiologia depresji, jej przyczyny, objawy oraz leczenie. Natomiast paragraf drugi omawia depresję wśród młodzieży w Polsce i na świecie, jej skalę, specyfikę, skutki oraz podejmowaną psychoterapię.

Czwarty rozdział (s. 133-169) składający się z pięciu paragrafów jest przedstawieniem zbioru informacji o mediach społecznościowych jako determinancie depresji wśród młodzieży.

Wszystkie cztery rozdziały w sposób przemyślany prowadzą do lektury ostatniego piątego rozdziału (s. 170-239), w którym Doktorant na podstawie przeprowadzonych badań własnych stara się odpowiedzieć na problem badawczy zawarty w tytule rozprawy.

W tekście głównym zostały zamieszczone liczne tabele i wykresy, które nie tylko urozmaicają tekst, ale przede wszystkim ilustrują i objaśniają podejmowane zagadnienia.

Rozprawę uzupełnia bibliografia (s. 249-255) podzielona na trzy części: monografie zawierają 78 tytułów, artykuły prasowe obejmują 97 pozycji, źródła internetowe występują w ilości 11. Ważną rzeczą jest zamieszczony na końcu rozprawy spis tabel, rysunków, schematów i wykresów, który w zdecydowany sposób ułatwia poruszanie się po tekście.

Treściowy układ rozprawy nie budzi żadnych zastrzeżeń. Podział zagadnień dyktowany jest przez przyjętą koncepcję badawczą. Każdy z rozdziałów, podrozdziałów oraz podpunktów ma ścisłe odniesienie do tematu.

2. Ocena strony merytorycznej i metodologicznej rozprawy

Niewątpliwym walorem rozprawy jest ujęcie tematu w sposób wieloaspektowy. Sama koncepcja pracy wydaje się dogłębnie przemyślana, a zebrane i przedstawione informacje układają się w logiczną całość. To niewątpliwie efekt odpowiednio dobranych metod badawczych na poszczególnych etapach poszukiwań naukowych. Zebrany i zaprezentowany w czterech pierwszych rozdziałach materiał posłużył doktorantowi na przygotowanie podstawy teoretycznej pod badania empiryczne, których wyniki stały się tak naprawdę najważniejszą częścią rozprawy. Takie przedstawienie i omówienie problematyki, zarówno w części teoretycznej, jak w części badawczej, będzie bez wątpienia przydatne dla tych, którzy zechcą kontynuować badania w tych lub podobnych obszarach.

Zdaniem recenzenta warte podkreślenia jest, że rozprawa naukowa Pana mgra Mariusza Surowca ma znaczenie społeczne. Zawarte w niej informacje, wyniki prowadzonych badań oraz zamieszczone wnioski, pomimo błyskawicznie rozwijającego się i ewoluującego medium jakim jest Internet, a w szczególności media społecznościowe, mają szansę stać się zaktualizowanym kompendium wiedzy dla wielu ludzi.

Wszystkie walory rozprawy doktorskiej nie mogą być usprawiedliwieniem dla różnorodnych niedociągnięć, które możemy odnaleźć w recenzowanej pracy. Po pierwsze trzeba zwrócić uwagę na brak konsekwencji przy pisaniu poszczególnych rozdziałów. Tylko w dwóch (2 i 5) z pięciu znajdziemy wstępy wprowadzające w poruszaną problematykę, a zdecydowanie przydałyby się we wszystkich. Tak jak dobrze napisany wstęp do pracy może być zachętą i motywacją do lektury całości, tak wstępy do poszczególnych rozdziałów powinny nas wprowadzać w podejmowane w nich zagadnienia.

Kolejna rzecz wydaje się poważniejsza i dotyczy rozdziału piątego. Recenzent nie ma uwag do opisanych metod, narzędzi i technik badawczych zastosowanych

w pracy. Wątpliwości nie budzą też wyniki przeprowadzonych badań, ich prezentacja czy wnioski końcowe, które Doktorant przedstawia w ostatnim paragrafie tego rozdziału. Natomiast z pracy dowiadujemy się, że próbę badawczą stanowili uczniowie ostatnich klas licealnych z województwa podkarpackiego, ale nigdzie nie można znaleźć informacji co do czasu, w jakim badanie było przeprowadzone, ilości uczniów, którzy w tym czasie kontynuowali naukę na terenie tegoż województwa oraz osób wytypowanych do badań i rzeczywistej ilości młodzieży, wśród której przeprowadzono ankietę. Czytelnik może się nieco zorientować w powyższym na podstawie wartości zamieszczonych w tabelach, ale w tego typu rozprawie trzeba by było to ująć opisowo w tekście. Nie ma też np. informacji, gdzie (w szkole czy poza nią) i w jakim czasie przeprowadzana była ankietę (w trakcie czy poza zajęciami lekcyjnymi). Recenzent zdaje sobie sprawę z tego, że rozprawa Pana Surowca nie jest pracą socjologiczną, a tylko korzysta z metod, które wypracowały nauki socjologiczne. Niemniej podanie tak ważnych informacji oraz społecznej charakterystyki zbiorowości wybranej do badania byłoby ze wszech miar pożądane, a dodatkowo w istotny sposób wpłynęłoby na wartość rozprawy. To samo dotyczy narzędzia badawczego jakim jest kwestionariusz ankietę, który powinien być dołączony w formie aneksu do rozprawy. Dlatego postuluję, aby w przyszłości pracę uzupełnić o wymienione brakujące informacje oraz dołączyć kwestionariusz ankietę.

Jak już zostało wspomniane w punkcie pierwszym recenzji, w tekście znajduje się duża ilość tabel i wykresów. Problem polega na tym, że wyniki badań prezentowane w tabelach są dublowane wykresami. Wydaje się, że można byłoby stosować je zamiennie, a tylko w nielicznych przypadkach zachować obie wersje.

Kolejna sprawa odnosi się do podziału bibliografii. Doktorant wyróżnił monografie, artykuły prasowe, źródła internetowe. Wprawdzie nie ma uniwersalnej reguły i podziału można dokonać na różne sposoby, ale skoro zagadnienie badawcze nie jest oparte na materiale źródłowym, ale na literaturze i badaniach własnych, to bibliografię można by podzielić na literaturę przedmiotową, literaturę pomocniczą oraz strony internetowe. W alternatywnej wersji należałoby połączyć monografie i artykuły w całość, stosując – tak jak to ujęto w rozprawie – kolejność alfabetyczną i pozostawić strony internetowe jako odrębną kategorię.

W rozprawie doktorant wielokrotnie powtarza sformułowanie „młodzież licealna z województwa podkarpackiego”. Te powtórzenia kulminację osiągają na stronach 172-175, kiedy to doktorant w różnych odmianach powtarza to sformułowanie np.: „młodzieży licealnej (uczniów klas trzecich) z województwa podkarpackiego” (s.172-174 16 razy), „uczniowie klas trzecich (licealnych) z województwa podkarpackiego” (s.175 11 razy). Ponieważ dysertacji dotyczy tylko tej młodzieży, powtórzenia te stają się zbędne, są niepotrzebną manierą, a pod względem językowym naruszają też stylistyczną warstwę tekstu.

Przygotowując rozprawę, Doktorant nie ustrzegł się błędów literowych (np. s. 6 drugi wers od dołu strony: jest *prowadzania*, a powinno być *prowadzenia*) czy potknięć stylistycznych (np. s. 9 ostatni akapit, drugie zdanie). Ponadto warto zwrócić uwagę na kwestie edytorskie, na przykład w spisie treści wysunięty podpunkt 3.2.5. sugeruje oznaczenie kolejnego paragrafu. Z reguły również przed wydrukiem pracy likwiduje się wszystkie hiperłącza. Forma tekstu i różne detale wpływają – jak wiemy – na odbiór całości pracy.

Te niewątpliwe mankamenty i niedociągnięcia rozprawy nie wpływają w znaczący sposób na pozytywny jej odbiór i nie podważają jej walorów. Niezbędne uzupełnienia w rozdziale piątym oraz korekta tekstu wyeliminowałyby pewne nieścisłości i wygładziły szatę stylistyczno-językową tekstu.

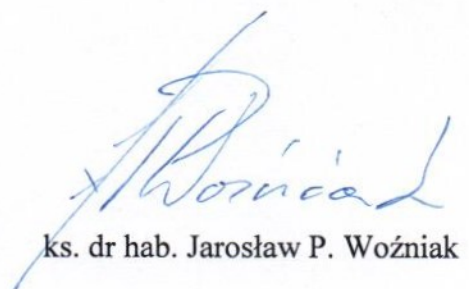
3. Problemy do dyskusji

Dobrze skonstruowana i ważna praca, a taką jest niewątpliwie rozprawa doktorska autorstwa Pana mgra Mariusza Surowca, otwiera inne pola do badań. Interesujące są dywagacje Doktoranta, który w punkcie 5.2.5. wskazuje na „korelacje pomiędzy uzależnieniem od Facebooka a poziomem depresji”. Niewątpliwie to medium społecznościowe jest dziś jednym z popularniejszych na świecie. Natomiast młodzież ciągle poszukuje nowych rozwiązań, innych od tych, z których korzystają ich rodzice. W związku z tym rodzi się pytanie, w jaki sposób prowadzone przez Doktoranta badania można odnieść do innych mediów społecznościowych, które dziś wydają się niszowe, ale jutro mogą stać się nowym „mieszkanem” / wirtualnym środowiskiem młodzieży.

4. Wniosek końcowy

Naukowcy w rozważaniach teoretycznych oraz badaniach empirycznych od dłuższego czasu podejmują wątek depresji i różnego rodzaju uzależnień wśród młodzieży. Dysertacja doktorska Pana mgra Mariusza Surowca jest pracą, która łączy ze sobą te dwa bardzo mocno obecne we współczesnym świecie problemy, uzależnienia młodzieży od mediów społecznościowych i depresję. Dokonuje tego na podstawie badań własnych przeprowadzonych wśród uczniów liceów z województwa podkarpackiego. Rozprawa jest bardzo ważna, porusza kwestie, z którymi muszą się mierzyć nie tylko rodzice, ale również ci wszyscy, którzy na co dzień pracują z młodzieżą. Niewątpliwie prowadzone przez Doktoranta poszukiwania na polu naukowym nie rozwiążą istniejących problemów, ale są ważnym głosem w dyskusji na ten temat i mogą pomóc je lepiej zrozumieć, a w konsekwencji podejmować działania zaradcze.

Biorąc po uwagę oryginalność przedstawionej rozprawy, jej interdyscyplinarny charakter, wartość merytoryczną i formalną poprawność oraz bardzo duże znaczenie społeczne, a także fakt, że spełnia ona wymagania stawiane pracom doktorskim, wnoszę do Kolegium Mediów i Komunikacji Społecznej Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie o dopuszczenie p. mgra Mariusza Surowca do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

ks. dr hab. Jarosław P. Woźniak

Lublin, 30.06.2020 r.